

УДК 37.012:811.161.2'27](045)

Букач Микола Миколайович,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9778-2894>

КУЛЬТУРНО-МОВНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Стаття присвячена проблемі створення безпечного культурно-мовного середовища в умовах освітнього закладу. Показано цінність означеного середовища для сталого становлення держави та підростаючого покоління, на тлі глобальних змін, які вимагають більш чітких і цілеспрямованих аксіологічних наголосів у державній освітній політиці.

Звертається увага на необхідності активізації освітянами культурно-мовної протидії агресивній культурній політиці країни-агресорки. Маючи соціальну підтримку українського суспільства та впевненість у справедливості наших намагань, освітяни здатні посилювати вплив загальноприйнятої в державі системи духовних цінностей, на становлення майбутнього покоління.

Акцентовано увагу на важливості таких безпекових показників, як мова і культура. Підкреслюється, що там, де є російська мова, там є російський інтерес – спочатку в країну проникають російська культура та російська мова, а потім, за ними вводяться російські танки для захисту російськомовного населення. А отже, якщо ми хочемо миру, то маємо позбавити росіян інтересу до громадян України.

У дослідженні були використані теоретичні методи аналізу, синтезу, аналогії, а також емпіричні методи спостереження та вивчення продуктів діяльності. Отримані результати вказують на необхідність розгляду проблеми цінностей, як соціально-педагогічної, що дає змогу залучати до її вирішення педагогів, психологів, культурологів та соціологів.

Ключові слова: національна культура, українська мова, освітня політика держави, суспільство, особистість, суспільно значущі цінності.

Постановка проблеми. На тлі військової інтервенції, коли ворог активно використовує різноманітні засоби, спрямовані на роз'єднання українського суспільства, гостро постає питання створення безпечного освітнього середовища в умовах навчального закладу, щоб захистити майбутнє української держави від маніпулювання у сфері ціннісного протистояння. Це наш освітянський фронт, який вимагає рішучих і кваліфікованих дій. Ми маємо більш гостро і рішуче реагувати на приниження національних культурних надбань, знецінення української мови та пропаганду і підтримку так званої «великої російської культури» в умовах освітнього середовища. Вести роз'яснювальну роботу щодо протистояння між європейськими і пострадянськими (проросійськими) цінностями, яка розгортається в умовах освітньої системи. Освітяни мають, не лише розставляти акценти у цьому процесі культурного протистояння, але й шукати ефективні технології і механізми протидії міфам, що розповсюджуються російською пропагандою, і спрямовані на несформовану психіку дитини. Захист дитини від їх негативних впливів великодержавницької ідеології – одне із основних завдань педагога.

Аналіз останніх досліджень щодо розбудови системи безпечного освітнього середовища, вказує на певну активізацію інтересу до цієї проблеми з боку науковців, про що свідчать роботи І. О. Ахновської, Г. П. Васянович, В. Г. Воронкова, І. В. Качури, Н. В. Сороки, Н. М. Нечипор, Н. Тарасенко.

Слід також відзначити увагу науковців до проблеми організації супротиву російській агресивній комунікативній політиці, яка досліджується у роботах А. Астаф'єва та В. Г. Короля.

Звертають на себе увагу дослідження, присвячені соціокультурній безпеці у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності А. Линенко та ціннісним аспектам формування духовності в освітній діяльності С. І. Резнікова. Тим не менш, ми маємо констатувати, що залишається не вирішеними ціла низка питань, зокрема забезпечення безпечного освітнього середовища у сфері культури в умовах закладів дошкільної та загальної освіти. Виходячи з вищевикладеного, метою цієї статті є акцентування уваги на сприянні створення безпечного культурного і мовного середовища в умовах освітнього закладу.

Виклад основного матеріалу. Ми часто чуємо про «велику російську культуру», без якої практично не можливо організувати ефективну навчально-виховну роботу в умовах навчального закладу. Зразу ж виникають запитання: а чому наш великий пращур Г. С. Сковорода, який шукав і розповсюджував нові знання і всіляко плекав розвиток культури, втік від цієї «великої російської

культури»? І взагалі, звідки могла взятися ця «велика російська культура»? Адже, якщо ми говоримо про якесь явище, то воно з'являється не на пустому місці, а поступово зростає на попередньо закладеному ґрунті. Давайте під цим кутом зору і розглянемо, звідки могла вирости «велика російська культура», і чому українці активно протидіяли політиці «росіянізації»? Щоб уявити собі, на яких культурних полюсах, під час об'єднання 1654р., знаходилися українці і росіяни, наведемо лише декілька прикладів, щодо культурного стану цих двох народів.

Як відомо, перша російська школа математичних і навігаційних наук була заснована Петром I у 1700 році. Коли на теренах України, з 988р., за указом князя Володимира дітей із сімей духовних осіб і старост віддавали на книжкове навчання. Крім того, на українських землях, до перших російських шкіл, вже діяли Острозька та Києво-Могилянська академії, в яких працювали друкарні.

Протягом XVI-XVII ст. в Україні сформувалася порівняно густа мережа навчальних закладів, викладачі й слухачі яких мали змогу користуватися численними курсами лекцій з різних дисциплін, що їх записували слухачі-українці в різних школах України і за кордоном. Збереженню та поширенню цієї літератури сприяли як публічні бібліотеки, так і бібліотеки, засновані при монастирях. На цей час, маючи розвинуту мережу шкіл, друкарень, бібліотек, досить високий рівень культури, філософської та педагогічної думки, в українському суспільстві ставиться питання про широке розповсюдження грамотності серед народу й доступність навчання для всіх.

Ідея загального навчання є найбільш яскравим свідченням ідей гуманізму, вона була поєднана з вимогою гуманного ставлення до дітей, прагненням розвинути здібності і активізувати кожну дитину. Наскільки успішно вдалося втілити у життя запропоновані ідеї, можна судити зі свідчень очевидців, яких вражав той факт, що серед простого народу було багато людей, які володіли грамотою. Хоча понад століття українському народові довелося вести нерівну боротьбу проти зовнішніх ворогів (татар, турків, поляків), але навіть у цих складних умовах українці зуміли зберегти і розвинути свою культуру, показавши великий потяг до навчання та освіти. Супроводжуючи антиохійського патріарха Макарія в час його подорожі 1654 р., П. Алеппський зробив такий запис: «По всій землі козаків ми помітили прекрасну рису, що збудила наше здивування: усі вони, за невеликим винятком, навіть більшість їх жінок та дітей уміють читати...» (Алеппський, 1896). Торкаючись якості і рівня роботи українських друкарень, той же П. Алеппський сповіщає, що у друкарні Печерського монастиря виходили книги «дивним друком різного виду та кольору, а також малюнки на великих аркушах, примітності країн..., вчені дослідження та ін. (Алеппський, 1896). А якщо до цього додати розвинену мережу братських шкіл, де талановитим дітям надавалася можливість стажування за кордоном, то ми лише можемо уявити рівень освіченості на теренах України. Отже на початку XVII століття Україна була державою з високим рівнем розвитку освіти і культури. Кріпосне право, що складало державну основу Польщі та Московії, тут не прижилося. В Україні швидко почали розвиватися буржуазні відносини, добрим ґрунтом для яких була освіченість народу. Адже природним було «володіння латинською, литовською, польською, єврейською, грецькою, німецькою, татарською мовами. Згодом до них приєдналася і російська. І все це відбувалося на основі повсюдного поширення української мови: і в побуті, і в школах, і у вищих навчальних закладах і в богослужінні, нею користувалися і в діловодстві. Цікавий факт: у Литовській державі, до складу якої до кінця XVI століття входили українські землі, діловодство певний час велося українською мовою» (Філософський енциклопедичний словник, 2002). Тобто, все це свідчить про рівень культурного розвитку України.

З наведених фактів, ми бачимо, що виникла ситуація, коли мало освічена і з низьким рівнем культури, Росія, намагалася поглинути український народ, з більш високим рівнем освіти і культури. Щоб досягти цієї мети, потрібно було нівелювати суттєві культурні відмінності між двома народами. Вирішити цю проблему можливо було завдяки поступовому підвищенню культурного рівня росіян. Але російський уряд обрав більш простий шлях, який полягав у знищенні культурного рівня українців, і доведення їх до російського рівня. Безумовно, такий підхід не міг бути позитивно сприйнятий, тому стає зрозумілим, чому українці стали активно протидіяти політиці «росіянізації».

Боротьба на культурному фронті, яка розпочалася у XVIIст., не припиняється і досі. За прикладами не потрібно далеко ходити. Якщо ми подивимося на проблему викрадання інтелектуальної власності українців, яку в цивілізованому світі називають плагіатом, то побачимо, що плагіат у найгіршому його вигляді, став складовою російської культурної політики. Росія або привласнює витвори мистецтва, науки, або знищує, те що не може привласнити. Щодо української культури, то тут нескінчена низка діячів культури і науки, яких в Росії обізвали росіянами, і привласнили їх творчі здобутки: Микола Гоголь (народився у Сорочинцях Полтавської обл.), Ігор Сікорський (народився у Києві), Ілля Мечников (народився у Харківській обл.), Казімір Малевич (народився у Києві), Сергій Корольов (народився у Житомирі) та ін. – це лише деякі з багатьох українців, яких росіяни записали до видатних діячів російської культури, хоча народжені вони були в Україні і вважали себе українцями.

Таку ж саму картину ми спостерігаємо в образотворчому, музичному, вокальному, декоративному та ін. видах мистецтв. Загальновідомі приклади привласненої росіянами пісенної творчості українців. Російські ЗМІ подавали ці пісні, як російські народні пісні, але насправді – це українські народні пісні, які були створені українським народом, а потім чомусь потрапили до збірників російських пісень: («Ой мороз, мороз, не морозь мене» – виявляється українською народною піснею «Ой мороз, мороз, не студи мене»; «Вот кто-то с горочки спустился» – знову ж таки українська пісня «В саду осіннім айстри білі»; «Как родная меня мать провожала» – вкрадена українська пісня «Ой що ж там за шум учинився»). Мабуть всім знайома пісня, яку подавала радянська пропаганда, що нібито вона була народжена у перші дні великої вітчизняної війни «Вставай страна огромная», музику якої нібито написав О. Александров (керівник ансамблю пісні та танцю радянської армії). Насправді, мелодію цієї пісні було вкрадено, адже вона народилася ще у 1919 році в лавах криворізьких повстанців Української народної республіки (Як війна змінила суспільну свідомість українців: соціологічні дослідження). І на жаль, таких випадків плагиату з боку росіян досить багато.

У тих випадках, коли творчі досягнення українців привласнити було неможливо, росіяни їх просто нищили. Ця, відпрацьована багаторічним досвідом практика творення «великої російської культури», продовжується і сучасними представниками «великоруської культури» – лише за перші місяці війни російські окупанти цілеспрямовано нищили наші освітні заклади та культурну спадщину – старовинні церкви та будівлі, краєзнавчі та художні музеї, театри та меморіали, серед яких:

Музей-садиба Григорія Сковороди в селі Сковородинівка на Харківщині – будівля знищена, частину експонатів вдалось врятувати;

Іванківський історико-краєзнавчий музей – будівля знищена, співробітники врятували з будівлі картини всевітньо відомої художниці Марії Примаченко;

Художній музей імені А. Куїнджі в м. Маріуполі – зруйнована будівля 1902 року, а картини Архіпа Куїнджі та Івана Айвазовського, які тут зберігались, викрадені;

Історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» в селі Василівка Запорізької області – пошкоджено палац та інші будівлі комплексу, історико-краєзнавчий музей, який тут знаходиться, пограбований;

Вознесенська церква, збудована у 1879 році в селі Лук'янівка на Київщині – повністю знищена танками;

Святогірська Свято-Успенська Лавра – будівлі XIX – початку XX ст пошкоджені внаслідок кількох обстрілів (94). І це далеко не повний перелік військових злочинів вчинених російськими військовими. Слід наголосити, що це ганебне явище не є новим у протистоянні української культури з російським безкультур'ям.

Кого породила, таким чином створена їх «велика російська культура» і кого виховала їх «найкраща в світі» освітня система, ми наочно бачимо на прикладах сьогодення. Національна бездуховність значної частини російського суспільства ставала джерелом більшості соціальних лих катастроф, протягом спільного співіснування українців і росіян. Ми неодноразово мали можливість спостерігати прояви росіянами цієї бездуховності. Однак, чим є ця бездуховність, як не спотворенням цінностей? Причому, йдеться про поступове, від покоління до покоління, знецінення загальнолюдських цінностей, освячених мораллю та релігією, спрямованих на творення, а не руйнацію, на підтримку життя, а не на його знищення. Привласнення творчих доробків інших народів, було і залишається частиною державної політики Росії, адже навіщо працювати, якщо можна у інших відібрати. Але вони не усвідомлювали життєву істину, про яку, у байці «Чиж та щиглик» попереджав Г. С. Сковорода: «Хто не любить клопоту, мусить навчитися жити просто й убого» (Сковорода, 1994). І дійсно, така аморальна політика Росії, призводить до ізоляції країни-агресорки, а росіяни є небажаними на провідних культурних і спортивних європейських і світових заходах, тобто чітко окреслюється, куди спрямований їх вектор подальшого розвитку, побудований на привласненні чужої праці. Розбудова життя народу без опори на систему тих чи інших цінностей, тобто без своєрідного морального фундаменту – це шлях в нікуди. Безперечно, історія знала не одну таку націю і народ, проте всі вони відійшли у минуле, а їх історичне існування було нетривалим. Ми сьогодні цілком можемо уявити ситуацію бездуховного безглузкого животіння, народу, який дозволив маніпулювати власними цінностями, і який прирік себе на бідне, залежне, самоізолюване існування.

Сьогодні Україна, захищаючись від «великої російської культури», спрямовує вектор свого руху до Європи, подалі від російської політики, побудованої на брехні і маніпулюваннях. Але останній рік багато чого змінив в характеристиках цього руху. Якщо до лютого 2022 р. українці прагнули не підкреслювати свого негативного ставлення до агресивного впливу російської культури та її представників на українське суспільство, то після військового вторгнення все змінилося – українці стали більш рішуче захищати своє культурне середовище. Одним із прикладів цих змін стала петиція від українців до президента України, яка набрала 25 000 голосів про заборону творчої діяльності

росіян на теренах України. Як результат, було заборонено трансляцію на українських телеканалах телевізійного та кіноконенту, які створені за участю росіян, а також обмежено розповсюдження продуктів російської культури. Крім того, Міністерством культури України, було запроваджено санкції проти колишніх зірок українського шоу-бізнесу, які підтримали розв'язану Росією війну. Слід також наголосити на припиненні оренди верхніх храмів Києво-Печерської лаври російською православною церквою та надання можливості проводити богослужіння представникам Православної церкви України. Всі ці дії, вказують на нову, більш рішучу фазу у культурному протистоянні та прагнення українців захистити культурне середовище країни від антицивілізаційного впливу північного сусіда.

Протидія агресивній російській політиці у сфері культури, поставила більш гостро перед українським суспільством, і зокрема перед освітянами, ще одне непросте питання – створення безпечного українськомовного середовища в умовах освітніх закладів.

Існує притча, що нібито у сиву давнину Бог, зібрав всі народи й почав роздавати дарунки. Коли дарунки було роздано, він побачив маленьку дівчинку, яка скромно сиділа у куточку, чекаючи, коли до неї дійде черга. То була Україна. Так як дарунків більше не залишилося, а у Бога була лише пісня, то Він подарував Україні пісню. З того часу українці володіють неоціненним оксамитом – пісню та співучою українською мовою, які є основою потягу до співу та творчих здобутків.

Як садівник роками вирощує дерево, щоб отримати неповторні плоди, або квітник виводить дивовижну квітку аби подарувати її людству, так і вчителі мають виявляти, зрошувати й оберігати дитячі таланти, підіймати загальний рівень національної культури України. Але сьогодні показує, що отриманий Божественний дар ми недостатньо ефективно використовуємо для звеличення України у світі, не створюємо незалежних умов для розвитку і зростання розвитку української мови та зрощення творчих талантів.

Любов до рідної мови, до української культури, підтримання національних свят і традицій – це не лише усвідомлення національних цінностей, але це й підтримка національної незалежності країни. Українська мова – це одна з найвищих цінностей та неповторних ментальних ознак українства, яку можна охарактеризувати, як духовно-культурне та інтелектуальне надбання, що накопичувалося протягом багатьох століть, і яке є інструментом самовияву та єднання народу. Наша мова обрамлена найвитонченішими визарунками поезії та музичних гармоній, розквітла буйним цвітом у пісенній українській творчості. Недарма кажуть – українська нація починається з мови, а продовжується в піснях.

Українська мова – це наш щит і наша зброя. Українські військові розповідали, яким чином наша мова допомагає їм у боротьбі з агресором:

- порівнюючи військові дії у 2014 р., коли всі розпорядження командування віддавалися російською мовою і ворог, перехоплюючи їх, розумів наші наміри і на це реагував, ускладнюючи нам виконання завдань, то у 2022 р. коли команди почали віддавати виключно українською мовою, ворог, не розуміючи про що йдеться, мав витратити час на переклад, що суттєво затримувало їх відповідні дії;

- у ситуаціях ведення бойових дій уночі, коли не можна користуватися ліхтарем, за допомогою рідної мови можна відрізнити ворога від свого, наприклад, якщо тобі кажуть: «Стий! Хто йде?» то реакція буде зовсім інша на ті ж слова «Стой! Кто идёт?»;

- військові медики наводили приклади, коли військовий після поранення на полі бою втрачав свідомість, то надаючи йому допомогу, потрібно розмовляти українською мовою, щоб коли людина прийде до тями, вона розуміла, що знаходиться серед своїх.

Подібних випадків траплялося чимало в умовах бойових дій, що підтверджує думку: мова – це ефективна зброя проти ворога, тому не дивно, що росіяни, протягом століть намагалися знищити українську мову. У свідомості наших громадян, століттями цілеспрямовано формували думку про українську мову, як меншшартистну, провінційну, непрестижну. Основний удар росіяни наносили по шкільній освіті, де ставили за мету відлучити дітей від навчання українською мовою та заборонивши друк книжок українською мовою. У школах масово звільняли і арештовували вчителів української мови і літератури, при цьому різко збільшуючи кількість годин на вивчення російської мови, як у школах так й у вищих навчальних закладах України. Саме така підризна діяльність призвела до того, що однією з ліній розлому українського суспільства стало мовне питання.

Сучасні російські поробителі продовжують використовувати в освітній сфері давно опрацьовані методи терору і примусу. Українська розвідка і ЗМІ повідомляють, що на окупованих територіях росіяни, батьків примушують віддавати дітей на навчання за російськими програмами, у Маріуполі і на окупованій частині Харківщини, Херсонщини, окупанти погрожують відбирати дітей у сімей, якщо ті не підуть до шкіл із вересня. Попереджають, якщо дізнаються, що діти навчаються за українськими програмами, то будуть заарештовувати батьків. Це також один із методів зросійщення українських дітей.

Наскільки небезпечні маніпулювання в освітній сфері, ми можемо уявити із повідомлень ЗМІ, в яких подаються наступні факти: «Кремлівські куратори ОРДЛО підготували вказівки для вчителів з проведення 1 вересня пропагандистської лекції для школярів тимчасово окупованих територій. Вказівки містять такі тези:

- території Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Дніпропетровської, Харківської, Луганської та Донецької областей, а також півострів Крим нібито завжди належали Росії;
- українська мова є штучною, її нав'язували людям силоміць та ін.

Псевдоісторична методичка спрямована на «промивку мізків» українським дітям та виховання їх в «русском духе» («Українська мова – штучна», а «війна завершиться звільненням від бандерівців»: в ОРДЛО підготували вказівки щодо пропаганди в школах).

У вересні 2022 р., під час наступу ЗСУ на Харківщині, за повідомленнями ЗМІ, було затримано групу викладачів з Росії, які, за офіційною версією, приїхали впроваджувати російську програму на території України. Але, якщо подивитися у сутність проблеми, то це «освітні терористи», які прийшли «окупувати» душі українських дітей. Їх завдання – калічити ще незагортовану свідомість дітей, перетворюючи їх на майбутніх яничар. А такі злочини не поступаються за своєю жорстокістю тим, які чинили російські вояки в українських містах, де ми бачимо тисячі вбитих і скалічених дітей.

Українські освітяни, також як і наші військові, знаходяться на передньому краї боротьби за незалежність України. Але якщо наші військові перехопили стратегічну ініціативу і б'ють ворога на фронтах та гонять за межі України, то освітяни, поки що сидять в окопах і тримають оборону, замість того, щоб активно звільняти освітній простір від прихильників росіянізації.

Що нам дає підстави говорити про подібний стан речей? Непоодинокі випадки, порушення мовного закону. Нагадаємо, що згідно зі статтею 9 Закону України про державну мову, закріплюється право працівників спілкуватися саме українською під час перебування на роботі та виконання обов'язків за трудовим договором. Однак на практиці, ми часто чуємо на кафедрах, у лабораторіях, в учительських, на перервах, що спілкування між викладачами відбувається російською мовою. Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за необхідне підкреслити положення, яке прописане у листі МОН №1/9-581 від 17.09.2019 року, в якому наголошується на «...необхідності застосування державної мови в робочий час науково-педагогічними, педагогічними та іншими працівниками закладів освіти». Державна мова має використовуватися в рамках освітнього процесу, під час проведення навчальних занять, у спілкуванні вчителів, викладачів, іншого персоналу закладів освіти як зі здобувачами освіти (вихованцями), так і між собою (Про застосування державної мови в освітньому процесі).

Якщо ти вчитель чи вихователь, то твій обов'язок розмовляти в освітньому закладі державною мовою. Нажаль, у нас непоодинокі випадки, коли людина не дотримується мовного закону, а керівництво освітнього закладу не звертає на такі випадки уваги. Якщо в інших сферах життя, такі порушення закону небажані, і можуть розглядатися, як адміністративні правопорушення, які можна виправляти за допомогою адміністративних санкцій, то в освітній сфері – це є злочином проти дитини, проти нашого майбутнього, проти держави. Це, ні що інше, як приховане колаборанство, коли освічена людина, прикидаючись необізнаною, створює російськомовне середовище в освітньому закладі. Війна показала огидну сутність «руського миру», тому настав час активно взятися за прибирання цього «мотлоху» в нашій освітній оселі. Сьогодні в українському суспільстві відсутнє розуміння і співчуття до проявам расизму. Злочини росіян проти українців примусили суспільство подивитися на зрадників під іншим кутом зору. Перш ніж згадувати про милосердя, по відношенню до колаборантів в освіті, ми маємо пам'ятати про дітей вбитих і скалічених, залишених сиротами і вивезених до Росії. Гроші українських платників податків, мають бути спрямовані на розвиток і підтримку саме державної мови, а не країни-агресорки. Україна прагне йти до ЄС, тож і діяти тепер має, як Європа – зрадив – отримай покарання за законом, і ніякого повернення в освітню сферу.

Освіта – як цінність, освіта – як складова культури – це одна із актуальніших тем сьогодення. Освіта – це основа культурної розбудови майбутньої держави. Ми зараз розпочинаємо велику перебудову України, країни для людини, тож потребуємо значних зусиль й напруги. Чим більш розвинену, у плані духовно-морального та творчого потенціалу, країну ми будемо будувати, тим більш тяжка і самовіддана праця нас очікує. Тим більші ресурси людські, духовні, економічні ми маємо покласти на оltар історії, щоб досягти поставленої мети. У байці «Змія та жаба» Г. С. Сковорода наголошує: «Чим краще добро, тим глибшим трудом, як ровом, воно обкопане. Хто труда не викладе, той до добра не прийде» (Сковорода, 1994).

Наша країна поставила за мету рухатися до Європейського Союзу, а отже, й до європейського розуміння цінностей, тобто коли є повага й трепетне ставлення не лише до власних культурних

надбань, але й до культури й мови інших народів. З цього приводу, пригадується випадок, коли до Чорноморського державного університету ім. П. Могили, що у Миколаєві, приїхав на зустріч зі студентами посол Великобританії. Наші студенти почали йому активно ставити запитання англійською мовою, на що посол відповів: «Дякую! Мені дуже приємно, що ви володієте мовою моєї країни. Але я поважаю вашу країну, тому вивчив українську мову. Давайте спілкуватись – українською». Зустріч пройшла у дуже теплій атмосфері, і після цього, у посла була запланована зустріч у центральній обласній бібліотеці, яка відмічала свій ювілей. І тут ми побачили, зовсім іншу картину, і зовсім інше ставлення, яке проявилось після того, як керівники бібліотеки почали розмовляти з послом на російській мові. Він одразу перейшов на англійську мову, і продовжував з ними спілкуватись через перекладача, підкреслюючи цим, своє ставлення до людей, які більше ніж за 15 років не зуміли вивчити мову рідної країни. На нашу думку, наведений випадок, яскраво показує європейське ставлення і прояв поваги до цінностей країни, а також несприйняття тих, хто не поважає цінності власної країни.

Висновок. Українське суспільство усвідомило стратегію нашого північного сусіда – спочатку в країну проникають російська культура та російська мова, а потім, за ними вводяться російські танки для захисту російськомовного населення. Наші вороги не приховують своїх намірів, і прямо заявляють – там де є російська мова, там є російський інтерес. А отже, якщо ми хочемо миру, то маємо позбавити росіян інтересу до громадян України. І це архіважливе завдання для влади і освітян.

Ми можемо перемогти на війні, але програти іншу стратегічну битву – битву за нашу українськість. Якщо ми не хочемо, щоб російські війська прийшли знову «визволяти» нас від нашої культури, мови, свободи вибору та ін., ми маємо зайняти більш активну позицію щодо впровадження української мови в освітніх закладах. Ми (освітняни), маємо вимагати від влади більш рішучих кроків на захист і підтримку української мови. Українська мова – це наша безпека і запорука миру.

Ми маємо навчитися захищати наші цінності, культуру, духовність, і найголовніше – власне майбутнє, і майбутнє наших дітей, від проросійських впливів, пам'ятаючи, що національна ідентичність, формується, не в останню чергу, під впливом освітньої системи, починаючи з дошкільного віку і продовжується у закладах початкової, середньої та вищої освіти, впливаючи на процеси соціалізації дитини і наповнюючи новим змістом «Я-образ» особистості. Українці бажають розмовляти українською мовою, але в державі дуже повільно створюється для цього відповідне мовне середовище: телебачення і преса лише останнім часом почали переходити на українську мову, а законодавство з цього питання, завдяки «чужорідним обранцям» у вирішенні мовних проблем рухається черепащчими кроками. Отже, освітяни мають стати локомотивом цього архіважливого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алеппский, П. (1896). Путешествие антиахийского патриарха Макария в Россию. Кн. IV. 1-80.
2. Сковорода, Г. С. (1994). Твори у двох томах Поезії. Байки. Трактати. Діалоги. Вид-во: Український науковий інститут Гарвардського університету, Національна Академія наук України, Т.1. 527.
3. Філософський енциклопедичний словник, (2002). НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. 742.
4. Майданюк, В. Чому Росія проміняла Київську Русь на Золоту Орду? https://zaxid.net/chomu_rosiya_prominyala_kiyivsku_rus_na_zolotu_ordu_n1370906
5. Про застосування державної мови в освітньому процесі Лист МОН № 1/9-581 від 17.09.19 року <https://osvita.ua/legislation/other/65639/>
6. «Українська мова – штучна», а «війна завершиться звільненням від бандерівців»: в ОРДЛО підготували вказівки щодо пропаганди в школах <https://espreso.tv/ukrainska-mova-shtuchna-a-viyna-zavershitsya-zvilnennyam-vid-banderivtsiv-v-ordlo-pidgotuvali-vkazivki-shchodo-propagandi-v-shkola>
7. Як війна змінила суспільну свідомість українців: соціологічні дослідження <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viyna-zminyla-suspilnu-svidomist-ukrayintsiv-sotsiolohichni>

REFERENCES

1. Aleppskyi, P. (1896). Puteshestvye antyakhyskoho patryarkha Makaryia v Rossyiu. Kn. IV. 1-80.
2. Skovoroda, H. S. (1994). Tvory u dvokh tomakh Poezii. Baiky. Traktaty. Dialohy. Vydavnytstvo Ukrainykyi naukovyi instytut Harvardskoho universytetu, Natsionalna Akademiia nauk Ukrainy, T.1. 527.
3. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk NAN Ukrainy, Instytut filosofii im. H. S. Skovorody (2002). 742.
4. Maidaniuk, V. Chomu Rosiia prominiiala Kyivsku Rus na Zolotu Ordu? https://zaxid.net/chomu_rosiya_prominyala_kiyivsku_rus_na_zolotu_ordu_n1370906
5. Pro zastosuvannia derzhavnoi movy v osvithomu protsesi Lyst MON № 1/9-581 vid 17.09.19 roku <https://osvita.ua/legislation/other/65639/>
6. «Ukrainska mova – shtuchna», a «viina zavershytsia zvilnenniam vid banderivtsiv»: v ORDLO pidhotuvaly vkazivky shchodo propahandy v shkolakh <https://espreso.tv/ukrainska-mova-shtuchna-a-viyna-zavershitsya-zvilnennyam-vid-banderivtsiv-v-ordlo-pidgotuvali-vkazivki-shchodo-propagandi-v-shkola>

7. І як вона змінила суспільну свідомість українців: соціологічні дослідження <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viyna-zminyala-suspilnu-svidomist-ukrayintsiv-sotsiolohichni>.

Mykola Bukach,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Philosophy of Education
of Odessa Regional Academy of In-Service Education,
Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9778-2894>

CULTURAL AND LANGUAGE VALUES AS THE BASIS OF A SAFE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. *The article is devoted to the problem of creating a safe cultural and linguistic environment in the conditions of an educational institution. The value of the specified environment for the sustainable formation of the state and the younger generation is shown against the background of global changes that require clearer and more targeted axiological emphasis in the state educational policy.*

Attention is drawn to the need for educators to intensify cultural and linguistic opposition to the aggressive cultural policy of the aggressor country. Having the social support of Ukrainian society and confidence in the justice of our efforts, educators are able to strengthen the influence of the system of spiritual values generally accepted in the state, on the formation of the future generation.

Attention is focused on the importance of such safety indicators as language and culture. It is emphasized that there where Russian language is, there is a Russian interest – first, Russian culture and the Russian language penetrate into the country, and then, after them, Russian tanks invade to protect the Russian speaking population. Therefore, if we want peace, we must deprive the Russians of interest in the citizens of Ukraine.

The research used theoretical methods of analysis, synthesis, analogy, as well as empirical methods of observation and study of activity products. The obtained results indicate the need to consider the problem of values as a socio-pedagogical one, which makes it possible to involve pedagogues, psychologists, culturologists and sociologists in its solution.

Key words: national culture, Ukrainian language, educational policy of the state, society, personality, socially significant values.

Дата надходження до редакції: 14 грудня 2022 р.

© Букач М. М., 2023

УДК 378

Варе Ірина Сергіївна,

кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3203-6476>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Анотація. *Стаття присвячена окремим аспектам психології педагогічного професійного спілкування. У статті розкрито сутність педагогічного спілкування; запропоновано дефініційний аналіз понять «спілкування» та «комунікація». Висвітлено основу, структуру та культуру професійно-педагогічної комунікації; розглянуто різні стилі та моделі комунікативної взаємодії та їх особливості. Наведено психодіагностичні методи, які використовуються для оцінювання ефективності професійних педагогічних комунікацій.*

Ключові слова: спілкування, професійне спілкування, педагогічне спілкування, педагог, комунікація.

Професійне педагогічне спілкування є основним засобом, через який здійснюється реалізація завдань навчання і виховання. У цьому контексті воно заключає в собі могутній резерв підвищення професійної майстерності педагога, удосконалення організації педагогічної діяльності і навчально-виховного процесу.

Проблема професійного педагогічного спілкування набуває особливої актуальності в умовах сучасного розвитку суспільства та пов'язується з гуманістичними тенденціями нової парадигми освіти.

Дослідження проблеми педагогічного спілкування проводилися вітчизняними й зарубіжними науковцями: К. Абульханова-Славська, Г. К. Баннер, А. Богуш, О. Бодальов, А. Добрович, П. Екман,